

Tế âm hồn - Cơm âm phủ

NGÀY THẤT THỦ KINH ĐÔ HUẾ (23.5 ÂL) (Trich Nguoivienxu)

"Từ ngày thất thủ kinh đô

Tây qua giảng dây thép, họa địa đồ nước Nam"

(Ca dao)

Ngày 23 tháng 5 âm lịch hàng năm là ngày cúng âm hồn của người dân thành Huế. Lễ cúng tế vừa có tính chất gia đình lại vừa có tính chất cộng đồng của các đoàn thể, tổ chức, tập thể những người cùng chung một ngành nghề, cùng ở trong một thôn, xóm, phường... Việc tổ chức cúng âm hồn trọng thể như vậy liên quan đến lịch sử chống giặc của đất nước ta:

Miếu Âm Hồn TP Huế

Năm 1884, Pháp đã chiếm trọn hai miền Nam Bắc. Huế, trái tim của đất nước, trong cơn nguy biến mà mọi người dân Việt Nam đang lâm vòng nô lệ nhìn về. Tổng tư lệnh lực lượng viễn chinh Pháp ở Bắc Kỳ và Trung Kỳ, Roussel De Courcy tuyên bố: "Cái gút thắt của vấn đề Việt Nam là ở Huế".

Ngày 02.7.1885 De Courcy đưa quân vào cửa Thuận An, hống hách đòi hỏi triều đình Huế: "Nếu muốn được yên ổn thì phải nộp cho chúng tôi hai vạn thoi vàng, hai vạn thoi bạc và hai vạn quan tiền...". De Courcy tiến vào Hoàng Thành và đòi vua Hàm Nghi phải bước xuống ngai vàng, đích thân ra đón. Roussel còn đòi tất cả phái đoàn của Pháp từ quan đến lính quèn phải được đi vào Đại Nội bằng cửa chính Ngọ Môn, trong khi cửa này chỉ để dành riêng cho Đại Nam Hoàng Đế. Sự ngạo mạn và lộng quyền của quân xâm lăng thiêu đốt hết mọi thiện chí ngoại giao. Sự bức xúc của vua quan và dân dã Việt Nam đã ngùn ngụt cháy thành lửa đỏ.

Tối 22 qua rạng ngày 23 tháng 5 năm Ất Dậu tức là đêm mùng 4 rạng ngày mùng 5 tháng 7 năm 1885, Thượng Thư Bộ Binh Tôn Thất Thuyết và Đề Đốc Trần Xuân Soạn đã chỉ huy 20.000 binh lính mở cuộc tổng tấn công vào thành lũy của quân Pháp ở Toà Khâm và Mang Cá, sào huyệt giặc bên sông Hương. Quân ta chiến đấu rất gan dạ. Tôn Thất Thuyết bố trí cuộc tấn công rất chu đáo nhưng vũ khí giới kém nên bị thua trận:

*Từ ngày thất thủ kinh đô,
Bốn phương xiêu vẹo hán Hồ khổ thay.
Nước ta quan tướng anh hùng
Bách quan văn võ cũng không ai tày.
Người có ngọc vệt cầm tay,
Đạn vàng Tây bắn ba ngày không nao.
Tài hay văn võ lược thao,
Khí khái nhân địa ra vào rất thông.
Bốn bề cự chiến giao công,
Tây phiên nói: thực anh hùng nước Nam ...
(Về thất thủ kinh đô)*

Rạng sáng, quân Pháp bắt đầu phản công dưới sự chỉ huy của Pernot. Pháp đã chia quân làm ba ngã để tiến vào kinh thành. Từng đợt xung phong chiếm lĩnh các vị trí cửa chắn then chốt để tràn vào các cửa Đông Ba, Thượng Tứ, Chánh Đông, Chánh Tây, An Hòa. Toán từ Cửa Trài, phá cầu Thanh Long, vượt sông Ngự Hà, tiến vào Lục Bộ, cố tấn công cửa Hiển Nhơn để mở đường vào Hoàng Cung. Toán quân thứ hai vượt Cầu Kho tấn công quân triều đình đang tử thủ vườn Ngự Uyển để tiếp ứng toán quân đang cố phá đổ một cách vô hiệu quả cửa Hiển Nhơn vẫn đứng trơ gan trong khói lửa. Quân triều đình không giữ nổi thành phải tháo chạy về phía Lục Bộ và tràn ra cửa Đông Ba đã bị toán quân Pháp từ phía Cửa Trài tiến lên chiếm ngự. Cuộc chém giết trời sập đất thảm đã xảy ra nơi mà trăm năm sau vẫn còn ghi dấu: Miếu

Dị tích Miếu Âm Hồn Thành phố Huế

Âm Hồn.

Địch chiếm thành và đốt phá, hãm hiếp, giết chóc cướp bóc không từ một ai. Một cuộc chạy loạn hết sức đau thương và bi thảm xảy ra. Hầu như không có gia đình nào lại không có người bỏ mạng trong cuộc binh biến này. Chịu ảnh hưởng nặng nề nhất là số dân chúng ở trong thành.

Ngày 23 tháng 5 âm lịch (05.7.1885) từ đó về sau đã biến thành ngày giỗ lớn, ngày "quây cơm chung" hàng năm của cả thành phố Huế. Họ cúng cho tất cả những người tử nạn: quân sĩ, dân chúng, quan lại, thợ thầy, do nhiều nguyên do: hoặc dày đạp, chen lấn nhau mà chết, hoặc bị đạn Pháp hoặc bị ngã xuống thành khi tìm cách leo ra khỏi thành, hoặc sẩy chân rơi xuống hồ ao dày đặc trong thành, nhất là hồ Tịnh Tâm... trong khoảng từ 02g đến 04g sáng 23.5 năm Ất Dậu.

Ngày chính cử hành nghi lễ là ngày 23 tháng 5 ÂL. Nhưng đối với các tư gia thì có thể tùy theo từng gia đình mà tổ chức từ 23 đến 30 tháng 5. Người ta thường dựng rạp hoặc bày bàn cúng ngoài trời. Lễ cúng ít nhiều tùy gia đình nhưng tối thiểu phải có chè, cháo, gạo, muối, hoa quả, nhang, trầm, trà, giấy tiền vàng bạc, hột nổ, áo binh, giấy ngũ sắc, cau trầu, rượu. Đặc biệt, trong lễ cúng 23 tháng 5 này, từ gia đình cho đến tập thể phải nhớ có một bình nước lớn và một đồng lửa đốt bên cạnh bàn thờ cúng. Người ta tin rằng các âm hồn sẽ đến uống nước và sưởi ấm bên đồng lửa, vì nhiều người trong biến cố đã chết khát, chết lạnh lẽo dưới ao, hồ, sông, suối trong rạng ngày 23 tháng 5.

Phải chăng ngày thất thủ kinh đô và lễ cúng tế âm hồn có liên quan đến "cơm âm phủ" sau này rất nổi tiếng ở Huế? Chẳng thế mà từ thời giặc Pháp đánh vào kinh đô Huế năm 1885, trong bài về "Thất thủ kinh đô" có đoạn viết:

*"Từ ngày thất thủ kinh đô
Tây qua giảng dây thép, họa địa đồ nước Nam
Lên dinh tở ở Tòa Khâm
Chén cơm âm phủ áo dầm mồ hôi"*